

Драпиковський Михайло Сергійович
Науковий керівник – канд. політ. наук, викл. Савельєва Т.П.
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

АРМІЯ І СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ

Беззаперечним постає факт важливості та необхідності такого соціального інституту як армія, яка в сучасному світі постає у якості основного елементу воєнної організації держави та відіграє важливу роль у реалізації функції оборони та безпеки держави. В той же час, за умов соціальних трансформації, армія як і інші елементи суспільства зазнає певних функціональних, структурних змін, певним чином може впливати на інші соціальні інститути, що обумовлює актуалізацію наукових пошуків у напрямку визначення особливостей взаємовпливу армії та суспільства.

Армія як політичний інститут здатна підтримувати або змінювати політичний ландшафт, включно з підтримкою демократичних процесів або зміцненням владних еліт.

Історично армія неодноразово виявляла себе не просто як виконавець волі держави, а й як активний учасник політичних процесів. Вона може діяти у якості сили, що підтримує існуючий порядок, або ж – агенту змін, що впливає на зміщення політичних балансів.

Суттєвим є той факт, що армія може виступати і як об'єкт, і як суб'єкт політики. Як об'єкт, вона підлягає управлінню та необхідна для реалізації політичних цілей держави. Як суб'єкт, армія постає у якості самостійної політичної сили, впливає на політичну систему суспільства, на великі соціальні спільноти, політичні партії тощо, можливо, навіть виходячи за рамки формальних владних повноважень [3, с. 142-143]. Таким чином, армія як політичний інститут становить невід'ємну частину політичного механізму держави, впливаючи на її стабільність і безпеку.

Виокремлюючи різні моделі взаємодії армії та суспільства, сучасні дослідники пропонують два напрямки пошуку вказаної взаємодії – в умовах того чи іншого політичного режиму та через призму соціально-політичних та соціокультурних контекстів [4, с. 187].

Взаємодія між армією та суспільством змінюється відповідно до типу політичного режиму та суспільних вимог (громадський контроль).

У демократичних суспільствах армія зазвичай підпорядкована громадському контролю, її діяльність є прозорою і зосередженою на обороні конституційного порядку та забезпеченні національної безпеки. Тут необхідно звернути увагу на розмежування понять «національна безпека» та «державна безпека» – на думку Г. Куц, саме демократичні політичні системи співвідносяться із дефініцією «національна безпека», яка ширше за друге поняття [2, с. 145]. Національна безпека країни забезпечується діяльністю

суспільних інституцій щодо відтворення умов «ефективної життєдіяльності народу» [2, с. 146].

У контексті цього розуміння, армія виступає як гарант національної безпеки, захищаючи країну від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також відіграє роль в утвердженні державної суверенності.

В контексті авторитарних або тоталітарних режимів, армія часто використовується як інструмент для зміцнення влади, підтримки режиму, або навіть репресій проти політичних опонентів. У. В. Ільницька наводить історичні приклади та приклади сучасних держав, які показують, що армія в різні часи виступала/виступає як засіб для забезпечення внутрішнього порядку або як каталізатор політичних змін, що часто відбуваються за рахунок застосування сили [1]. Таким чином, характер взаємодії армії та суспільства визначається інституційними рамками держави, рівнем її демократичності та громадськими настроями. У суспільствах з високим рівнем громадянської участі та політичної відповідальності, взаємодія армії і суспільства часто заснована на взаємоповазі та взаємодії, що сприяє зміцненню національної безпеки та забезпеченню стабільності.

В демократичних суспільствах громадський/демократичний контроль над армією є ключовим елементом у запобіганні військового втручання у політику.

Демократичний контроль над армією передбачає нагляд та відповідальність військової влади перед цивільними інституціями, такими як парламент, уряд та суди. Такий контроль є фундаментальним принципом демократії, який забезпечує дію військових сил в інтересах усього суспільства, а не окремих політичних груп чи індивідів.

Історичний погляд на взаємодію армії та суспільства виокремлює тенденцію втручання армії в політичні процеси за умови відсутності сильного громадського контролю [1]. Це призводило до державних переворотів, узурпації влади чи навіть до громадянських війн. Демократичний контроль дозволяє уникнути таких ситуацій, забезпечуючи виконання армією своїх обов'язків за законом, а не за наказом окремих політичних лідерів. Ефективний демократичний контроль є вирішальним для гармонійного співіснування армії та суспільства, а також для підтримки політичної стабільності та безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільницька У. В. Армія і політика: моделі взаємодії в умовах різних політичних режимів. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 612. С. 205-211.
2. Куц Г. М. Концептуалізація понять «національна безпека» і «державна безпека» у політико-правовому дискурсі. Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. 2020. Вип. 1 (20). С. 139-153. URL : <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/issue/view/193/>

3. Требін М. Армія і політика: історична ретроспектива взаємодії. Політичний менеджмент. 2012. № 4-5. С. 141-153.
4. Тяпкіна Ю. О. Армія & суспільство: до визначення стратегії дослідження. Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. 2020, Вип. 1 (20). С. 186-196

Д'якова Поліна Олексіївна
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ МІСТА ХАРКОВА XIX – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Для характеристики історіографії дослідження музичного життя міста Харкова у означений період використано хронологічний принцип розподілу, відповідно до якого ми виділяємо три умовні періоди розвитку історико-наукової думки: перший – дореволюційний; другий – радянський; третій – сучасний, що розпочався з відновленням державної незалежності України.

Дореволюційна історіографія представлена переважно публікаціями в пресі та деякими окремими працями. До таких публікацій належать роботи Є. Редіна «Преподавание искусств в императорском Харьковском Университете: К истории императорского Харьковского университета», «Харків – як центр художньої освіти Півдня Росії» та стаття І. Букініка «Ілля Ілліч Слатін: Біографічний нарис». Побіжно проблеми музичного життя Харкова знайшли висвітлення в дослідженнях Р. Геніки «Нарис історії музики», Г. Данилевського «Украинская старина: Материалы для истории украинской литературы и народного образования», М. Лісіцина «Эпоха Бортнянского, Турчанинова и Львова и значение названных композиторов в истории русской культуры», М. Піляєва «Напівбарські витівки» та П. Сокальського «Русская народная музыка великорусская и малорусская в ее строении мелодическом и ритмическом и отличия ее от основ современной гармонической музыки». Особливості розвитку культурного життя м. Харкова розкривають роботи Д. Багалія.

У центрі уваги радянської історіографії перебували видатні українські композитори та виконавці: М. Балакірєв, П. Кравцова, Г. Хоткевича та ін. З'явилася низка біографічних публікацій, автори яких досліджують творчий шлях провідних діячів театру, формування їх творчої індивідуальності, внесок у розвиток національного театру. Характерною рисою цих досліджень є біографізм. Автори, як правило, канонізують особистості діячів музичного мистецтва, які були визнані офіційною ідеологією. У 50-80-х роках вийшли такі праці: А. Алексєєв «Російські піаністи», Л. Баренбойм «Антон Григорович Рубінштейн: Життя, артистичний шлях, творчість, музично-суспільна діяльність», О. Гравітіс «Андрій Юр'ян: Латишський композитор. 1856-1922». У радянський період з'являються й перші узагальнюючі праці з історії